

www.e-rara.ch

Pub. Virgilio Maronis Opera

Vergilius Maro, Publius

Amstelaedami, 1730

Zentralbibliothek Zürich

Shelf Mark: 25.944: a

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-62960>

Liber VIII.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS
 LIBER VIII.

UT belli signum Laurenti Turnus ab arce
 Extulit, & rauco strepuerunt cornua cantu,
 Utque acris concussit equos, utque inpulsi
 arma;

Extemplo turbati animi: simul omne tumultu
 Conjurat trepido Latium, faevitque juvenus 5
 Effera. Ductores primi Messapus & Ufens,
 Contemptorque deum Mezentius, undique cogunt
 Auxilia, & latos vastant cultoribus agros.
 Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem,
 Qui petat auxilium, & Latio consistere Teucros, 10
 Advectum Aenean classi, victosque Penatis
 Inferre, & fatis regem se dicere posci,
 Edoceat, multasque viro se adjungere gentis
 Dardanio, & late Latio increbrescere nomen.
 Quid fruatur his coepris, quem, si Fortuna sequatur, 15
 Eventum pugnae cupiat, manifestius ipsi,

Quam Turno regi, aut regi apparere Latino.
 Talia per Latium: quae Laomedontius heros
 Cuncta videns magno curarum fluctuat aestu:
 Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
 In partisque rapit varias, perque omnia versat. 21
 Sicut aquae tremulum labris ubi lumen aënis
 Sole repercussum, aut radiantis imagine Lunae,
 Omnia pervolitat late loca, jamque sub auras
 Erigitur, summique ferit laquearia tecti. 25

Nox erat; & terras animalia fessa per omnis
 Alituum pecudumque genus sopor altus habebat:
 Cum pater in ripa gelidique sub aetheris axe
 Aeneas tristi turbatus pectora bello
 Procubuit, feramque dedit per membra quietem. 30
 Huic deus ipse loci fluvio Tiberinus amoeno
 Populeas inter senior se attollere frondis
 Visus. Eum tenuis glauco velabat amictu
 Carbasus, & crinis umbrosa tegebat arundo.
 Tum sic adfari, & curas his demere distis: 35
 O fate gente deum, Trojanam ex hostibus urbem
 Qui revehis nobis, aeternaque Pergama servas,
 Expectate solo Laurenti, arvisque Latinis;
 Hic tibi certa domus: certi (ne absiste) Penates:
 Neu belli terrere minis. Tumor omnis & irae 40
 Concessere Deum.

Jamque tibi, ne vana putes haec fingere somnum,

Lito

Litoreis ingens inventa sub ilicibus fus,
 Triginta capitum foetus enixa, jacebit;
 Alba, solo recubans, albi circum ubera nati. 45
 [Hic locus urbis erit, requies ea certe laborum:]
 Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
 Afcanius clari condet cognominis Albani.
 Haud incerta cano. Nunc qua ratione, quod instat,
 Expedias victor, paucis (adverte) docebo. 50
 Arcades his oris, genus a Pallante profectum,
 Qui regem Euandrum comites, qui signa secuti,
 Delegere locum, & posuere in montibus urbem,
 Pallantis proavi de nomine Pallanteum.
 Hi bellum assidue ducunt cum gente Latina: 55
 Hos castris adhibe socios, & foedera junge.
 Ipse ego te ripis & recto flumine ducam,
 Adversum remis superes subvectus ut amnem.
 Surge, age, nate dea; primisque cadentibus astris
 Junoni fer rite preces, iramque minasque 60
 Supplicibus supera votis. Mihi victor honorem
 Perfolves. Ego sum, pleno quem flumine cernis
 Stringentem ripas, & pingua culta secantem,
 Caeruleus Thybris, caelo gratissimus amnis.
 Hic mihi magna domus celsis caput urbibus exit. 65
 Dixit, deinde lacu fluvius se condidit alto,
 Ima petens. Nox Aeneam somnusque reliquit.
 Surgit, &, aetherei spectans orientia Solis

Lumina, rite cavis undam de flumine palmis
 Sustulit, ac talis effundit ad aethera voces: 76
 Nymphae, Laurentes Nymphae, genus amnibus un-
 de est,

Tuque, o Thybri tuo genitor cum flumine sancto,
 Accipite Aenean, & tandem arcete perielis.
 Quo te cumque lacus miserantem incommoda nostra
 Fonte tenet, quocumque solo pulcherrimus exis; 75
 Semper honore meo, semper celebrabere donis,
 Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.
 Adis o tantum, & propius tua numina firmes.

Sic memorat, geminasque legit de classe biremis,
 Remigioque aptat; socios simul instruit armis. 80
 Ecce autem, subitum atque oculis mirabile monstrum,
 Candida per silvam cum foetu concolor albo
 Procubuit, viridique in litore conspicitur sus:
 Quam pius Aeneas tibi enim, tibi, maxima Juno,
 Mactat, sacra ferens, & cum grege sistit ad aram. 85
 Thybrisea fluvium, quam longa est, nocte tumentem
 Leniit, & tacita refluens ita substitit unda,
 Mitis ut in morem stagni placidaeque paludis
 Sterneret aequor aquis, remo ut iuctamen abesset.
 Ergo iter inceptum celerant rumore secundo: 90
 Labitur uncta vadis abies: mirantur & undae,
 Miratur nemus insuetum fulgentia longe
 Scuta virum, fluvio pictasque innare carinas.

Olli remigio noctemque diemque fatigant,
 Et longos superant flexus, variisque teguntur 95
 Arboribus, viridisque secant placido aequore silvas,
 Sol medium caeli conscenderat igneus orbem,
 Cum muros arcemque procul, ac rara domorum
 Tecta vident; quae nunc Romana potentia caelo
 Aequavit: tum res inopes Euandrus habebat. 100
 Ocius advertunt proras, urbiq; propinquant.

Forte die sollemnem illo rex Arcas honorem
 Amphitryoniadae magno divisque ferebat
 Ante urbem in luco. Pallas huic filius una,
 Una omnes juvenum primi, pauperque senatus, 105
 Tura dabant; tepidusque cruor fumabat ad aras.
 Ut celsas videre rates, atque inter opacum
 Adlabi nemus, & tacitis incumbere remis;
 Terrentur visu subito, cunctique relictis
 Confurgunt mensis. Audax quos rumpere Pallas 110
 Sacra vetat, raptoque volat telo obvius ipse;
 Et procul e tumulo: Juvenes, quae causa subegit
 Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit.
 Qui genus? undè domo? pacemne huc fertis, an ar-
 ma.

Tum pater Aeneas puppi sic fatur ab alta, 115
 Paciferaeque manu ramum praetendit olivae:
 Trojugenas, ac tela vides inimica Latinis;
 Quos illi bello profugos egere superbo.

Euandrus

Euandrum petimus. Ferte haec, & dicite lectos
 Dardaniae venisse duces, socia arma rogantis. 120
 Obstupuit tanto perculsus nomine Pallas:
 Egredere o, quicumque es, ait, coramque parentem
 Adloquere, ac nostris succede penatibus hospes.
 Excepitque manu, dextramque amplexus inhaesit.
 Progressi subeunt luco, fluviumque relinquunt. 125
 Tum regem Aeneas dictis adfatur amicis;
 Optume Grajugenum, cui me Fortuna precari,
 Et vitta comtos voluit praetendere ramos;
 Non equidem extimui, Danaum quod ductor, &
 Arcas,
 Quodque ab stirpe fores geminis conjunctus Atridis;
 Sed mea me virtus, & sancta oracula Divom, 131
 Cognatique patres, tua terris didita fama,
 Conjungere tibi, & fatis egere volentem.
 Dardanus, Iliacae primus pater urbis & auctor,
 Electra (ut Graji perhibent) Atlantide cretus, 135
 Advehitur Teucros: Electram maxumus Atlas
 Edidit, aetherios humero qui sustinet orbis.
 Vobis Mercurius pater est, quem candida Maja
 Cyllenae gelido conceptum vertice fudit.
 At Majam, auditis si quidquam credimus, Atlas, 140
 Idem Atlas generat, caeli qui sidera tollit.
 Sic genus amborum scindit se sanguine ab uno.
 His fretus non legatos, neque prima per artem

Tentamenta tui pepigi: me, me ipse, meumque
 Objeci caput, & supplex ad limina veni. 145
 Gens eadem, quae te, crudeli Daunia bello
 Insequitur; nos si pellant, nihil abfore credunt,
 Quin omnem Hesperiam penitus sua sub juga mittant:
 Et mare, quod supra, teneant, quodque adluit infra.
 Accipe, daque fidem. Sunt nobis fortia bello 150
 Pectora, sunt animi, & rebus spectata Juventus.
 Dixerat Aeneas. Ille os, oculosque loquentis
 Jam dudum, & totum lustrabat lumine corpus.
 Tum sic pauca refert: Ut te, fortissime Teucrum,
 Accipio adgnoscoque libens! ut verba parentis, 155
 Et vocem Anchisae magni, voltumque recordor!
 Nam memini Hesionae visentem regna sororis
 Laomedontiaden Priamum, Salamina petentem,
 Protenus Arcadiae gelidos invisere finis.
 Tum mihi prima genas vestibat flore juvena; 160
 Mirabarque duces Teucros, mirabar & ipsum
 Laomedontiaden: sed cunctis altior ibat
 Anchises. Mihi mens juvenali ardebat amore
 Compellare virum, & dextrae conjungere dextram,
 Accessi, & cupidus Phenei sub moenia duxi. 165
 Ille mihi insignem pharetram, Lyciasque sagittas
 Discedens, chlamydemque auro dedit intertextam,
 Frenaque bina, meus quae nunc habet, aurea, Pallas.
 Ergo &, quam petitis, juncta est mihi foedere dextra:
 Et,

Et, lux cum primum terris se crastina reddet, 170
 Auxilio laetos dimittam, opibusque juvabo.
 Interea sacra haec, quando huc venistis amici,
 Annua, quae differre nefas, celebrate faventes
 Nobiscum, & jam nunc sociorum adfuescite mensis.
 Haec ubi dicta, dapes jubet & sublata reponi 175
 Focula, gramineoque viros locat ipse sedili:
 Praecipuumque toro & villosi pelle leonis
 Accipit Aeneas, folioque invitat acerno.
 Tum lecti juvenes certatim araeque sacerdos
 Viscera tosta ferunt taurorum, onerantque canistris 180
 Dona laboratae Cereris, Bacchumque ministrant.
 Vescitur Aeneas, simul & Trojana juvenus,
 Perpetui tergo bovis, & lustralibus extis.
 Postquam exempta fames, & amor compressus edendi,
 Rex Euandrus ait: Non haec sollemnia nobis, 185
 Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
 Vana superstitione veterumque ignara deorum
 Inposuit. Saevis, hospes Trojane, periculis
 Servati facimus, meritisque novamus honores.
 Jam primum faxis suspensam hanc aspice rupem:
 Disiectae procul ut moles, deferraque montis 191
 Stat domus, & scopuli ingentem traxere ruinam.
 Hic spelunca fuit vasto summoti recessu,
 Semihominis Caci: facies quam dira tenebat
 Solis inaccessam radiis: semperque recenti 195

Caede tepebat humus; foribusque adfixa superbis
 Ora virum tristi pendebant pallida tabo.
 Huic monstro Vulcanus erat pater: illius atros
 Ore vomens ignis magna se mole ferebat.
 Attulit & nobis aliquando oprantibus aetas 200
 Auxilium adventumque dei. Nam maximus ultor
 Tergemini nece Geryonae spoliisque superbus,
 Alcides aderat, taurosque hac victor agebat
 Ingentis: vallemque boves amnemque tenebant:
 At furiis Caci mens effera, ne quid inausum 205
 Aut intractatum scelerisve dolive fuisset,
 Quatuor a stabulis praestanti corpore tauros
 Avertit, totidem forma superante juventas.
 Atque hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
 Cauda in speluncam tractos, versisque viarum 210
 Indiciis raptos, saxo occultabat opaco.
 Quaerenti nulla ad speluncam signa ferebant.
 Interea, cum jam stabulis saturata moveret
 Amphitryoniades armenta, abitumque pararet,
 Discessu mugire boves, atque omne querelis 215
 Inpleri nemus, & colles clamore relinqui.
 Reddidit una boum vocem, vastoque sub antro
 Mugit, & Caci spem custodita fefellit.
 Hic vero Alcidae furiis exarserat atro
 Felle dolor: rapit arma manu, nodisque gravatum
 Robur; & aetherii cursu petit ardua montis, 221
 Tum

Tum primum nostri Cacum videre timentem,
 Turbatumque oculis. Fugit ilicet ocior Euro,
 Speluncamque petit: pedibus timor addidit alas.
 Ut sese inclusit, ruptisque inmane catenis 225
 Dejecit saxum, ferro quod & arte paterna
 Pendebat, fultosque emuniit objice postes;
 Ecce, furens animis aderat Tirynthius, omnemque
 Accessum lustrans, huc ora ferebat & illuc,
 Dentibus infrendens. Ter totum fervidus ira 230
 Lustrat Aventini montem: ter saxea tentat
 Limina nequidquam: ter fessus valle refedit.
 Stabat acuta filex, praecipis undique faxis,
 Speluncae dorso insurgens, altissima visu;
 Dirarum nidis domus opportuna volucrum. 235
 Hanc, ut prona jugo laevum incumbebat ad amnem,
 Dexter in adversum nitens concussit, & imis
 Avolsam solvit radicibus: inde repente
 Inpulit. Inpulsu quo maximus insonat aether:
 Dissultant ripae, resluitque exterritus amnis. 240
 At specus, & Caci detecta apparuit ingens
 Regia, & umbrosae penitus patuere cavernae:
 Non secus, ac si qua penitus vi terra dehiscens
 Infernas referet sedes, & regna recludat
 Pallida, DIs invisa; superque inmane barathrum 245
 Cernatur, trepidentque inmissò lumine Manes.
 Ergo insperata deprensus in luce repente,

Inklusumque cavo saxo, atque insueta rudentem,
 Desuper Alcides telis premit, omniaque arma
 Advocat, & ramis vastisque molaribus instat. 250
 Ille autem (neque enim fuga jam super ulla pericli)
 Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
 Evomit, involvitque domum caligine caeca,
 Prospectum eripiens oculis; glomeratque sub antro
 Fumiferam noctem commixtis igne tenebris. 255
 Non tulit Alcides animis, seque ipse per ignem
 Praecipiti injecit saltu, qua plurimus undam
 Fumus agit, nebulaque ingens specus aestuat atra.
 Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
 Corripit in nodum complexus, & angit inhaerens 260
 Elifos oculos, & siccum sanguine guttur.
 Panditur extemplo foribus domus atra revollis:
 Abstractaeque boves, abjurataeque rapinae
 Caelo ostenduntur, pedibusque informe cadaver
 Protrahitur. Nequeunt expleri corda tuendo 265
 Terribilis oculos, voltum, villosaque faetis
 Pectora femiferi, atque extinctos faucibus ignis.
 Ex illo celebratus honos, laetique minores
 Servavere diem, primusque Potitius auctor,
 Et domus Herculei custos Pinaria sacri 270
 Hanc aram Iuoco statuit. Quae Maxima semper
 Dicitur nobis, & erit quae maxima semper.
 Quare agite, o juvenes, tantarum in munere laudum

Cingite fronde comas, & pocula porcite dextris,
 Communemque vocate deum, & date vina volentes.
 Dixerat: Herculea bicolor cum populus umbra
 Velavitque comas, foliisque innexa pependit:
 Et facer inplevit dextram scyphus. Ocius omnes
 In mensam laeti libant, divosque precantur.
 Devexo interea propior fit vesper Olympo: 280
 Jamque sacerdotes primusque Potitius ibant,
 Pellibus in morem cincti, flammisque ferebant.
 Instaurant epulas, & mensae grata secundae
 Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
 Tum Salii ad cantus, incensa altaria circum, 285
 Populeis adsunt evincti tempora ramis;
 Hic juvenum chorus, ille senum; qui carmine laudes
 Hercules, & facta ferant: ut prima novercae
 Monstra manu, geminosque premens eliserit anguis:
 Ut bello egregias idem disjecerit urbis, 290
 Trojamque, Oechaliamque: ut duros mille labores
 Rege sub Eurystheo, fatis Junonis iniquae,
 Pertulerit. Tu nubigenas, invicte, bimumbris
 Hylaeumque, Pholumque manu, tu Cresia maestas
 Prodigia, & vastum Nemeae sub rupe leonem. 295
 Te Stygii tremuere lacus, te janitor Orci,
 Ossa super recubans antro semesa cruento:
 Nec te ullae facies, non terruit ipse Typhoëus
 Arduus, arma tenens: non te, rationis egentem

Lernaeus turba capitum circumstetit anguis. 300

Salve, vera Jovis proles, decus addite divi:

Et nos, & tua dexter adi pede sacra secundo.

Talia carminibus celebrant: super omnia Caci

Speluncam adjiciunt, spirantemque ignibus ipsum.

Consonat omne nemus strepitu, collesque resultant. 305

Exin se cuncti divinis rebus ad urbem

Perfectis referunt. Ibat rex oblitus aevo,

Et comitem Aenean juxta natumque tenebat

Ingrediens, varioque viam sermone levabat.

Miratur, facilisque oculos fert omnia circum 310

Aeneas, capiturque locis; & singula laetus

Exquiratque, auditque virum monumenta priorum.

Tum rex Euandrus Romanae conditor arcis:

Haec nemora indigenae Fauni Nymphaeque tenebant,

Gensque virum truncis & duro robore nata: 315

Quis neque mos, neque cultus erat: nec jungere tauros,

ros,

Aut componere opes norant, aut parcere parte:

Sed rami, atque asper victu venatus alebat.

Primus ab aethereo venit Saturnus Olympo,

Arma Jovis fugiens, & regnis exul ademptis. 320

Is genus indocile, ac dispersum montibus altis

Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari

Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

Aurea quae perhibent, illo sub rege fuerunt

Q

Sac.

Saecula : sic placida populos in pace regebat. 325
 Deterior donec paullatim, ac decolor aetas,
 Et belli rabies, & amor successit habendi.
 Tum manus Ausonia, & gentes venere Sicanae;
 Saepius & nomen posuit Saturnia tellus.
 Tum reges, asperque inmani corpore Thybris: 330
 A quo post Itali fluvium cognomine Thybrim
 Diximus: amisit verum vetus Albula nomen.
 Me pulsam patria, pelagique extrema sequentem,
 Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum,
 His posuere locis: matrisque egere tremenda 335
 Carmentis Nymphae monita, & Deus auctor Apollo.
 Vix ea dicta: dehinc progressus monstrat & aram,
 Et Carmentalem Romano nomine portam:
 Quam memorant Nymphae priscum Carmentis hono-
 rem
 Vatis fatidicae: cecinit quae prima futuros 340
 Aeneadas magnos, & nobile Pallanteum.
 Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
 Rettulit, & gelida monstrat sub rupe Lupercal,
 Parrhasio dictum Panos de more Lycaci.
 Nec non & sacri monstrat nemus Argileti, 345
 Testaturque locum, & letum docet hospitis Argi.
 Hinc ad Tarpejam sedem, & Capitolia ducit,
 Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.
 Jam tum religio pavidos terrebat agrætis

Dira

Dira loci: jam tum silvam saxumque tremebant. 350
 Hæc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem
 (Quis Deus, incertum est) habitat Deus: Arcades ip-
 sum

Credunt se vidisse Jovem, cum sæpe nigrantem
 Aegida concuteret dextra, nimbosque cieret.
 Hæc duo præterea disjectis oppida muris, 355
 Reliquias, veterumque vides monumenta virorum.

Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit arcem:
 Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Talibus inter se dictis ad tecta subibant
 Pauperis Euandri, passimque armenta videbant 360
 Romanoque foro & lautis mugire Carinis.

Ut ventum ad sedes: Hæc, inquit, limina victor
 Alcides subiit; hæc illum regia cepit.
 Aude, hospes, contemnere opes: & te quoque dignum
 Finge deo; rebusque veni non asper egenis. 365

Dixit, & angusti subter fastigia tecti
 Ingentem Aenean duxit, stratisque locavit
 Effultum foliis, & pelle Libystidis ursæ.
 Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.

At Venus haud animo nequidquam exterrita mater,
 Laurentumque minis & duro mota tumultu, 371
 Vulcanum adloquitur, thalamoque hæc conjugis au-
 reo

Incipit, & dictis divinum adspirat amorem.

Dum bello Argolici vastabant Pergama reges !
 Debita, casurasque inimicis ignibus arces ; 375
 Non ullum auxilium miseris , non arma rogavi
 Artis opisque tuae : nec te , carissime conjunx ,
 Incassumve tuos volui exercere labores :
 Quamvis & Priami deberem plurima natis ,
 Et durum Aeneae flevissem saepe laborem. 380
 Nunc Jovis imperiis Rutulorum constitit oris.
 Ergo eadem supplex venio , & sanctum mihi numen
 Arma rogo , genetrix nato. Te filia Nerei ,
 Te potuit lacrimis Tithonia flectere conjunx.
 Aspice , qui coëant populi , quae moenia clausis 385
 Ferrum acuunt portis in me , excidiumque meorum.
 Dixerat : & niveis hinc atque hinc Diva lacertis
 Cunctantem amplexu molli fovet. Ille repente
 Accepit solitam flammam : notusque medullas
 Intravit calor , & labefacta per ossa cucurrit. 390
 Non secus atque olim , tonitru cum rupta corusco
 Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
 Sensit laeta dolis , & formae conscia conjunx.
 Tum pater aeterno fatur devinctus amore :
 Quid causas petis ex alto ? fiducia cessit 395
 Quo tibi , Diva , mei ? similis si cura fuisset ,
 [Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset ,]
 Nec pater omnipotens Trojam , nec fata vetabant
 Stare , decemque alios Priamum superesse per annos.

Et

Et nunc, si bellare paras, atque haec tibi mens est; 400
 Quidquid in arte mea possum promittere curae,
 Quod fieri ferro, liquidove potest electro,
 Quantum ignes animaeque valent; abiste precando
 Viribus indubitare tuis. Ea verba locutus
 Optatos dedit amplexus, placidumque petivit 405
 Conjugis infusus gremio per membra soporem.

Inde, ubi prima quies medio jam noctis abactae
 Curriculo explerant somnum, cum femina primum,
 Cui tolerare colo vitam tenuique Minerva,
 Inpositum cinerem, & sopitos suscitavit ignis, 410
 Noctem addens operi; famulasque ad lumina longo
 Exercet penso; castum ut servare cubile
 Conjugis, & possit parvos educere natos,
 Haud secus ignipotens, nec tempore segnior illo
 Mollibus e stratis opera ad fabrilis surgit. 415
 Insula Sicanium juxta latus Aeoliamque
 Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
 Quam subter specus, & Cycloperum exesa caminis
 Antra Aetnaea tonant, validique incudibus ictus
 Auditi referunt gemitum, striduntque cavernis 420
 Stricturae Chalybum, & fornacibus ignis anhelat;
 Volcani domus, & Volcania nomine tellus.
 Hoc tunc ignipotens caelo descendit ab alto.
 Ferrum exercebant vasto Cycloper in antro,

Brontesque, Steropesque, & nudus membra Pyrae-
mon. 425

His informatum manibus jam parte polita
Fulmen erat; toto genitor quae plurima caelo
Dejicit in terras: pars imperfecta manebat.

Tris imbris torti radios, tris nubis aquosae
Addiderant, rutuli tris ignis, & alitis Austri. 430

Fulgores nunc horrificos, sonitumque, metumque
Miscebant operi, flammisque sequacibus iras.

Parte alia Marti currumque, rotasque volucris
Instabant; quibus ille viros, quibus excitat urbis:
Aegidaque horrifera turbatae Palladis arma 435

Certatim squamis serpentum auroque polibant,
Conexosque anguis, ipsamque in pectore Divae
Gorgona defecto vertentem lumina collo.

Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores,
Aetnaei Cyclopes; & hac advertite mentem. 440

Arma acri facienda viro. Nunc viribus uisus,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra.

Praecipitate moras. Nec plura effatus: at illi
Ocius incubuere omnes, pariterque laborem
Sortiti. Fluit aes rivis, aurique metallum; 445

Volnificusque chalybs vasta fornace liquefit.

Ingentem clipeum informant, unum omnia contra
Tela Latinorum: septenosque orbibus orbis
Impediunt. Alii ventosis follibus auras

Acci-

Accipiunt redduntque: alii stridentia tingunt 450

Aera lacu. Gemit inpositis incudibus antrum.

Illi inter sese multa vi brachia tollunt

In numerum, versantque tenaci forcipe massam.

Haec pater Aeoliis properat dum Lemnius oris,

Euandrum ex humili lecto lux suscitatur alma, 455

Et matutini volucrum sub culmine cantus.

Consurgit senior, tunicaque inducitur artus,

Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.

Tum lateri atque humeris Tegeaeum subligat enses,

Demissa ab laeva pantherae terga retorquens. 460

Nec non & gemini custodes limine ab alto

Procedunt, gressumque canes comitantur herilem.

Hospitis Aeneae sedem, & secreta petebat,

Sermonum memor, & promissi muneris heros.

Nec minus Aeneas se matutinus agebat. 465

Filius huic Pallas, illi comes ibat Achates,

Congressi jungunt dextras, mediisque residunt

Aedibus, & licito tandem sermone fruuntur.

Rex prior haec:

Maxime Teucrorum ductor, quo sospite nunquam

Res equidem Trojae victas, aut regna fatebor; 470

Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto

Exiguae vires. Hinc Tusco claudimur amni,

Hinc Rutulus premit, & murum circumsonat armis.

Sed tibi ego ingentis populos opulentaque regnis 475

Jungere castra paro : quam fors inopina salutem
 Ostendat. Fatis huc te poscentibus adfers.
 Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
 Urbis Agyllinae sedes : ubi Lydia quondam,
 Gens, bello praeclara, jugis insedit Etruscis. 480
 Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
 Imperio & saevis tenuit Mezentius armis,
 Quid memorem infandas caedes ; quid facta tyranni
 Effera ? Di capiti ipsius, generique reservent.
 Mortua quin etiam jungebat corpora vivis, 485
 Componens manibusque manus, atque oribus ora,
 Tormenti genus ; & sanie taboque fluentis
 Complexu in misero longa sic morte necabat.
 At fessi tandem cives infanda furentem
 Armati circumfistunt ipsumque domumque : 490
 Obruncant socios, ignem ad fastigia jactant.
 Ille inter caedes Rutulorum elapsus in agros
 Confugere, & Turni defendier hospitibus armis.
 Ergo omnis furibus surrexit Etruria justis :
 Regem ad supplicium praesenti Marte reposcunt. 495
 His ego te, Aenea, ductorem millibus addam :
 Toto namque fremunt condensae litore puppes,
 Signaque ferre jubent : retinet longaevis haruspex
 Fata canens : O Maeoniae delecta juvenus,
 Flos veterum virtusque virum, quos justus in hostem
 Fert dolor, & merita accendit Mezentius ira ; 501
 Nul-

Nulli fas Italo tantam subjungere gentem :
 Externos optate duces. Tum Etrusca refedit
 Hoc acies campo, monitis exterrita Divom.
 Ipse oratores ad me, regnique coronam 505
 Cum sceptro misit, mandatque insignia Tarchon,
 Succedam castris, Tyrrhenaque regna capeffam.
 Sed mihi tarda gelu faeculisque effoeta senectus
 Invidet imperium, feraeque ad fortia vires.
 Natum exhortarer, ni mixtus matre Sabella 510
 Hinc partem patriae traheret. Tu, cujus & annis
 Et generi fata indulgent, quem numina poscunt,
 Ingredere, o Teucrum, atque Italum fortissime ductor,
 Hunc tibi praeterea, spes & solatia nostri,
 Pallanta adjungam. Sub te tolerare magistro 515
 Militiam, & grave Martis opus, tua cernere facta
 Adfuescat, primis & te miretur ab annis.
 Arcadas huic equites bis centum, robora pubis
 Lecta dabo; totidemque suo tibi nomine Pallas.

Vix ea fatus erat: defixique ora tenebant 520
 Aeneas Anchisiades & fidus Achates,
 Multaque dura suo tristi cum corde putabant,
 Ni signum caelo Cytherea dedisset aperto.
 Namque inprovifo vibratus ab aethere fulgor
 Cum sonitu venit, & ruere omnia visa repente, 525
 Tyrrhenusque tubae mugire per aethera clangor.
 Suspiciunt: iterum atque iterum fragor intonat ingens.

Arma inter nubem caeli in regione serena
 Per sudum rutilare vident, & pulsa tonare.
 Obstupere animis alii; sed Troius heros 530
 Adgnovit sonitum, & Divae promissa parentis,
 Tum memorat: Ne vero, hospes, ne quaere profecto,
 Quem casum portenta ferant: ego poscor Olympo.
 Hoc signum cecinit missuram Diva creatrix,
 Si bellum ingrueret; Volcaniaque arma per auras 535
 Laturam auxilio.

Heu, quantae miseris caedes Laurentibus instant!
 Quas poenas mihi, Turne, dabis! quam multa sub undas
 Scuta virum, galeasque, & fortia corpora volves,
 Thybri pater! poscant acies, & foedera rumpant, 540
 Haec ubi dicta dedit, folio se tollit ab alto;
 Et primum Herculeis sopitas ignibus aras
 Excitat, hesternumque Larem, parvosque Penatis
 Laetus adit, mactant lectas de more bibentis,
 Euandrus pariter, pariter Trojana juvenus. 545
 Post hinc ad navis graditur, sociosque revisit:
 Quorum de numero, qui sese in bella sequantur,
 Praestantis virtute legit: pars cetera prona
 Fertur aqua, segnisque secundo defluit amni,
 Nuntia ventura Ascanio rerumque patrisque. 550
 Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva:
 Ducunt exsortem Aeneae; quem fulva leonis
 Fellis obit totum, praefulgens unguibus aureis.

Fama

Fama volat parvam subito volgata per urbem,
 Ocius ire equites Tyrreni ad limina regis. 555
 Vota metu duplicant matres, propiusque periclo
 It timor, & major Martis jam apparet imago.
 Tum pater Euandrus dextram complexus euntis
 Haeret, inexpletum lacrimans, ac talia fatur:
 O mihi praeteritos referat si Juppiter annos! 560
 Qualis eram, cum primam aciem Praeneste sub ipsa
 Stravi, scutorumque incendi victor acervos;
 Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi:
 Nascenti cui tris animas Feronia mater
 (Horrendum dictu) dederat, terna arma movenda; 565
 Ter leto sternendus erat: cui tunc tamen omnis
 Abstulit haec animas dextra, & totidem exuit armis,
 Non ego nunc dulci amplexu divellerer usquam,
 Nate, tuo: neque finitimo Mezentius usquam
 Huic capiti insultans, tot ferro saeva dedisset 570
 Funera, tam multis viduasset civibus urbem.
 At vos, o superi, & Divom tu maxume rector
 Juppiter, Arcadii quaeso miserescite regis,
 Et patrias audite preces. Si numina vestra
 Incolumem Pallanta mihi, si fata reservant, 575
 Si visurus eum vivo, & venturus in unum,
 Vitam oro: patiar quemvis durare laborem.
 Sin aliquem infandum casum, Fortuna, minaris;
 Nunc, o nunc liceat crudelem abrumpere vitam,

Dum curae ambiguae, dum spes incerta futuri, 580
 Dum te, care puer, mea fera & sola voluptas,
 Complexu teneo: gravior ne nuncius auris
 Volneret. Haec genitor digressu dicta supremo
 Fundebat: famuli collapsum in lecta ferebant.
 Jamque adeo exierat portis equitatus apertis: 585
 Aeneas inter primos, & fidus Achates:
 Inde alii Trojae proceres. Ipse agmine Pallas
 In medio, chlamyde, & pictis conspectus in armis.
 Qualis, ubi Oceani perfluit Lucifer unda,
 Quem Venus ante alios astrorum diligit ignis, 590
 Extulit os sacrum caelo, tenebrasque resolvit.
 Stant pavidae in muris matres, oculisque sequuntur
 Pulveream nubem, & fulgentis aere catervas.
 Olli per dumos, qua proxima meta viarum,
 Armati tendunt. It clamor, &, agmine facto 595
 Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.
 Est ingens gelidum lucus prope Caeritis amnem,
 Religione patrum late sacer: undique colles
 Inclusere cavi, & nigra nemus abiete cingunt.
 Silvano fama est veteres sacrasse Pelasgos, 600
 Arvorum pecorisque deo, lucumque diemque,
 Qui primi finis aliquando habuere Latinos.
 Haud procul hinc Tarcho, & Tyrrheni tuta tenebant
 Castra locis, celsoque omnis de colle videri
 Jam poterat legio, & latis tendebat in arvis. 605

Huc pater Aeneas, & bello lecta juvenus,
Succedunt, fessique & equos & corpora curant.

At Venus aetherios inter dea candida nimbos
Dona ferens aderat: natumque in valle reducta
Ut procul e gelido secretum flumine vidit, 610

Talibus adfata est dictis, seque obtulit ultro:
En, perfecta mei promissa conjugis arte
Munera: ne mox aut Laurentis, nate, superbos,
Aut acrem dubites in proelia poscere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petivit: 615

Arma sub adversa posuit radiantia quercu.
Ille Deae donis & tanto laetus honore,
Expleri nequit, atque oculos per singula volvit,
Miraturque, interque manus, & brachia versat
Terribilem cristis galeam, flammisque vomentem, 620
Fatiferumque ensē, lorica ex acre rigentem,
Sanguineam, ingentem, qualis, cum caerulea nubes
Solis inardescit radiis, longeque resulget.

Tum levis ocreas electro, auroque recocto,
Hastamque, & clipei non enarrabile textum. 625
Illic res Italas, Romanorumque triumphos,
Haud vatum ignarus, venturique inscius aevi,
Fecerat Ignipotens: illic genus omne futurae
Stirpis ab Aescanio, pugnataque in ordine bella
Fecerat & viridi foetam Mavortis in antro 630
Procubuisse lupam: geminos huic ubera circum

Ludere pendentis pueros, & lambere matrem
 Inpavidos: illam tereti cervice reflexam
 Mulcere alternos, & corpora fingere lingua.
 Nec procul hinc Romam, & raptas sine more Sabi-
 nas

635

Confessu caveae, magnis Circensibus actis,
 Addiderat, subitoque novum consurgere bellum
 Romulidis, Tatioque seni, Curibusque severis.
 Post Idem inter se posito certamine reges
 Armati Jovis ante aram, paterasque tenentes 640
 Stabant, & caesa jungebant foedera porca.
 Haud procul inde, citae Metium in diversa quadrigae
 Distulerant, (at tu distis, Albane, maneres)
 Raptabatque viri mendacis viscera Tullus
 Per silvam, & sparsi rorabant sanguine vepres. 645
 Nec non Tarquinius ejectum Porfenna jubebat
 Accipere, ingentique urbem obsidione premebat:
 Aeneadae in ferrum pro libertate ruebant.
 Illum indignanti similem, similemque minanti
 Aspiceres; pontem auderet quod vellere Cocles, 650
 Et fluvium vinclis innaret Cloelia ruptis.
 In summo custos Tarpejae Manlius arcis
 Stabat pro templo, & Capitolia celsa tenebat,
 Romuleoque recens horrebat regia culmo.
 Atque hic auratis volitans argenteus anser 655
 Porticibus Gallos in limine adesse canebat:

Gal-

Galli per dumos aderant, arcemque tenebant,
 Defensi tenebris, & dono noctis opacae.
 Aurea caefaries ollis, atque aurea vestis.
 Virgatis lucent ſagulis: tum lactea colla 660
 Auro innectuntur. Duo quisque Alpina coruſcant
 Gaefa manu, ſcutis protecti corpora longis.
 Hic exultantis Salios, nudosque Lupercos,
 Lanigerosque apices, & labſa ancilia caelo
 Extuderat: caſtae ducebant ſacra per urbem 665
 Pilentis matres in mollibus. Hinc procul addit
 Tartareas etiam ſedes, alta oſtia Ditis;
 Et ſclerum poenas, & te, Catilina, minaci
 Pendentem ſcopulo, Furiarumque ora trementem,
 Secretosque pios: his dantem jura Catonem. 670
 Haec inter tumidi late maris ibat imago
 Aurea; ſed fluctu ſpumabant caerula cano:
 Et circum argento clari delphines in orbem
 Aequora verrebant caudis, aeſtumque ſecabant.
 In medio claſſis aeratas, Actia bella 675
 Cernere erat: totumque inſtruſto Marte videres
 Fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus.
 Hinc Auguſtus agens Italos in proelia Caefar
 Cum Patribus, Populoque, Penatibus, & magnis Diſ,
 Stans celfa in puppi: geminas cui tempora flammis 680
 Laeta vomunt, patriumque aperitur vertice ſidus.
 Parte alia ventis, & Diſ Agrippa ſecundis

Arduus agmen agens : cui belli insigne superbum,
 Tempora navali fulgent rostrata corona.
 Hinc ope barbarica, variisque Antonius armis, 685
 Victor ab Aurorae populis & litore rubro
 Aegyptum, viresque Orientis, & ultima secum
 Baetra vehit; sequiturque (nefas) Aegyptia conjunx.
 Una omnes ruere, ac totum spumare reductis
 Convolsum remis, rostrisque fridentibus, aequor, 690
 Alta petunt: pelago credas innare revollas
 Cycladas, aut montis concurrere montibus altos.
 Tanta mole viri turritis puppibus instant.
 Stuppea flamma manu, telique volatile ferrum
 Spargitur. Arva nova Neptunia caede rubescunt. 695
 Regina in mediis patrio vocat agmina sistro:
 Necdum etiam geminos a tergo respicit anguis.
 Omnigenumque Deum monstra, & Iatrator Anubis,
 Contra Neptunum, & Venerem, contraque Minervam
 Tela tenent. Saevit medio in certamine Mavors 700
 Caelatus ferro, tristesque ex aethere Dirae;
 Et scissa gaudens vadit Discordia palla:
 Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello,
 Actius haec cernens arcum intendebat Apollo
 Desuper: omnis eo terrore Aegyptus, & Indi, 705
 Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei,
 Ipsa videbatur ventis regina vocatis
 Vela dare, & laxos jam jamque inmittere funis.

Illam inter caedes pallentem morte futura
 Fecerat Ignipotens undis & Iapyge ferri; 710
 Contra autem magno maerentem corpore Nilum,
 Pandentemque sinus, & tota veste vocantem
 Caeruleum in gremium, latebrosoque flumina victos.
 At Caesar, triplici investus Romana triumpho
 Moenia, Dis Italis votum immortale sacrat. 715
 Maxima tercentum totam delubra per Urbem
 Laetitia, ludisque viae plausuque fremebant:
 Omnibus in templis matrum chorus, omnibus arae:
 Ante aras terram caesi stravere juvenci.
 Ipse, sedens niveo candentis limine Phoebi, 720
 Dona recognoscit populorum, aptatque superbis
 Postibus: incedant victae longo ordine gentes,
 Quam variae linguis, habitu tam vestis & armis.
 Hic Nomadum genus, & discinctos Mulciber Afros;
 Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos. 725
 Finxerat. Euphrates ibat jam mollior undis,
 Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis;
 Indomitique Dahae, & pontem indignatus Araxes.
 Talia, per clipeum Volcani, dona parentis
 Miratur, rerumque ignarus imagine gaudet; 730
 Attollens humero famamque, & fata nepotum.